

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Irak'ta Türk Varlığı

Yaşar CANATAN¹

Received/30.11.2020

Published/30.06.2021

Özet

Türklerin Irak topraklarına gelmeleri H.54 (M.674 senesinde) Emevi valilerinden Ubeydullah Bin Ziyad'ın Irak'ın güneyindeki Basra kentine iki bin Türk'ü getirmesiyle başlamıştır. Abbasi Devletinin kuruluşundan sonra Halife Ebu Cafer el Mansur zamanında (754-755) Türkler hilafet merkezinde görülmeye başlamışlardır. Halife Cafer el Mansur Bağdat şehrini kurdurmuş ve burada Türklerden meydana gelen askeri kıta için birde garnizon inşa ettirmiştir. Halife Harun'ür Reşit (786-809) daha da ileri giderek muhafız birliğinin tamamını Türklerden kurdurmuştur. Güçlerini gittikçe arttıran Türk hassa ordusu, halifenin tahta geçişinde ve tahttan indirilmelerinde tek güç ve söz sahibi olmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Irak, Musul, Kerkük, Misak-ı Milli, Politika

Turkish Presence in Iraq

Abstract

Historians put forward various opinions regarding the arrival dates of Iraqi Turks to the region. It is known that various Turkish tribes migrated from Central Asia to Mesopotamia before Christ. However, it is known for certain fact that the Turkish tribes came to Iraq before the Great Seljuk State under various names. The arrival of the Turks to Iraqi lands began with the Umayyad governor Ubeydullah bin Ziyad bringing two thousands of Turks to the city of Basra in the South of Iraq. After the establishment of the Abbasid State, the Turks started to be seen in the caliphate center during the time of the Caliph Ebu Cafer'ül Mnasur. Caliph Ebu Cafer'ül Mnasur established the city of Baghdad and a garrison was built here for the military continent made of Turks.

Keywords: Turkey, Iraq, Mosul, Kirkuk, Misak-ı National, Policy

¹ Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID No: 0000-0002-9410-0971

1. Giriş

Irak Türklerinin bölgeye geliş tarihleri hususunda tarihçiler muhtelif fikirler ileri sürmektedirler. (Yakupoğlu,1976, s. 9-11) Milattan önce Orta Asya'dan göç ederek Mezopotamya bölgesine gelen muhtelif Türk boylarının bölgede varlığı bilinmektedir. (Yakupoğlu, 1976, 12-13) Ancak şu husus kesin olarak bilinmektedir ki, muhtelif isimler altında Türk boyları Irak yöresine Büyük Selçuklu Devlet'inden daha önceleri gelmişlerdir. (Çay, 1987, s. 5)

Türklerin Irak topraklarına gelmeleri H.54 (M.674. senesinde) Emevi valilerinden Ubeydullah Bin Ziyad'ın, Irak'ın güneyindeki Basra kentine iki bin Türk'ü getirmesi ile başlamıştır. (Beyatlı,1990, s. 7) Abbasi Devletinin tesisinden sonra, Halife Ebu Cafer el Mansur zamanında (754-755) Türkler hilafet merkezinde görülmeye başlamışlardır. Halife Cafer el Mansur, Bağdat şehrini tesis ettirmiş ve burada Türklerden meydana gelen askeri kıta için bir de garnizon inşa ettirmişti.

Halife Harun'ür-Reşit (786-809) daha da ileri giderek Muhafız Birliğinin tamamını Türklerden kurdurmuştur. Harun'ür-Reşid'in oğullarından Halife Me-mun'un, büyük kardeşi Emin'e karşı giriştiği iktidar mücadelesini kazandıktan sonra, Maveraünnehir bölgesindeki valilerin yardımıyla ücretli Türk askeri toplamaya önem verdi. Me-mun'dan sonra Abbasi halifelik makamına geçen Mu'tasım (833-842-835 tarihinde) zamanında Bağdat ile Musul vilayeti arasında Saddam Hüseyin'in doğum yeri olan şimdiki Tikrit vilayetine yakın bir yerde Samerra şehri kurulmuştur. Bu şehirde tümüyle Türk asıllı askerler kalıyorlardı. Bu arada Samerra'nın kuzeydoğusuna düşen ilk Türk kasabası olan Dakuk (Tavuk) kurulmuş ve burada ilk Türk yerleşim merkezi meydana getirilmiştir. Samerra şehrinde Türk askerlerinin sayısı bir ara 40.000'lere ulaşmıştır. Samerra şehrinin önemi gittikçe artmış ve bir ara hilafet merkezi dahi Bağdat'tan Samerra'ya taşınmıştır.

Türk asıllı askerlerin diğer milletlerle karışmaması için muhtelif Türk ülkelerinden Türk asıllı kızlar getirilerek onlarla evlendirilmiş ve bu kızlara devlet hazinesinden maaş verilmiştir. (Esin, 1976, 1126) Bunun neticesinde Abbasi Devletinin siyasi ve askeri kısımlarında güçlerini gittikçe arttıran Türk hassa ordusu, halifelerin tahta geçişinde ve tahttan indirilmelerinde tek güç ve söz sahibi olmuştur (Çay, 1987, s. 5; Esin, 1976, s. 1126).

Irak'a ikinci Türk akını M.1040 yılından sonra daha fazla gelmeye başlamıştır. 1050-1054 yılları arasında Irak bölgesine diğer Oğuz boylarıyla beraber, Türkmenler de yoğun gruplar halinde gelerek çeşitli şehirlere yerleşmişlerdir. (Çay, 1987, s. 6) Abbasi Halifesi Şii Büveyhilerin şiddetli baskılarından kurtulmak için Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey'den yardım istedi. Sultan Tuğrul Bey 1055 yılında Bağdat'a girmiştir. Daha sonra Şii Büveyhi tehlikesini tamamen ortadan kaldıran Tuğrul Bey'e Halife Ka'im Bi Erillah taç giydirerek Sultan Tuğrul'a "Şark'ın ve Garp'ın dünya hükümdarı, dinin temeli" v.b unvanları vermiştir. (Çay, 1987, s. 6; Esin, 1976, s. 1126)

Abbasi Halifesi, bu hareketleriyle bir nevi dinin hükümranlığı dışındaki yetkilerini Sultan Tuğrul Bey'e devretmiş oluyordu. Böylece bölgede Büyük Selçuklu Türk hâkimiyeti başlamıştır (Çay, 1987, s. 6).

Türlere daha önce Etrak (Türkler) diyen Araplar, bundan böyle "Etrak-u Bağdat" (Bağdat Türkleri) adını vermeye başlamışlardır.

Bundan böyle Selçuklu Türkleri İslam'ın korunması ve yayılmasını üzerine almış oluyorlardı. 1149 tarihinde Irak Türklerinin buldukları yerleşim sahası (Musul, Erbil, Şehrizer, Kerkük) Atabeylerin (Selçuk Atabeyleri) idaresine geçmişti. Bu Türk ailesine Beytekinler veya Erbil Atabeyleri de denir (Esin, 1976, s. 1126).

1258 yılında Moğol İstilasası ile Abbasi Hilafeti son bulmuş, bölge Moğolların işgali altına girmişti. Ancak bölgeye Moğollarla beraber çok sayıda Türk asıllı askerler de gelmiştir. (Çay, 1987, s. 6) Bölgede nüfus bakımından Türklerden az olan Moğollar her ne kadar güçlerini göstermeye çalışmışlarsa da kısa zamanda Türkleşmişlerdir (Longrigg, 1970, s. 57).

1258-1336 yıllarında İlhanlılar, 1338-1360 tarihlerinde ise Celayirliler, 1360-1469 yılları arasında Karakoyunlular, 1470 tarihinden itibaren de Akkoyunlular idaresinde kalan bölge, 1508 yılında Safeviler'in eline geçmiştir (Esin,1976, s. 174; Çay,1987, s. 6-7; Longrigg,1970, s. 58-59; Beyatlı,1990, s. 7). Bundan çok geçmeden, Yavuz Sultan Selim'in (1515) Çaldıran Savaşında Safavilere galip gelmesi, daha sonraki yıllarda Kanuni Sultan Süleyman'ın da 1534'te Bağdat'ı himayesine almasıyla, şimdiki Irak Osmanlı idaresine geçmişti. Osmanlılar Irak'ı Bağdat, Basra, Musul, Şehrizer ve el-Ahsa olmak üzere beş bölgeye ayırarak idare etmişlerdir. Kısa bir aradan sonra 1623'te ise bölge yeniden Safavilerin eline geçti.

Bu fırsatı ganimet bilen Safaviler, bu boşluktan istifade ederek suçsuz günahsız binlerce masum kişiyi katletmişlerdir.

Dördüncü Murad'ın 1638 yılında Bağdat'ı yeniden geri almasıyla Kasr-ı Şirin antlaşması ile Osmanlı-İran kesin sınırı çizildi. Böylece şimdiki Irak Türklerinin yoğun olduğu Musul-Kerkük bölgesi de dâhil olmak üzere Irak I.Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı idaresinde kaldı.

Anadolu Türkleşmeden önce bir Türk vatani haline gelen şimdiki Irak'a ayrıca, Kanuni ve Dördüncü Murad zamanında da Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilen çok sayıda Türk de çeşitli yerleşim merkezlerine iskân edilmişlerdir (Esin,1976, s. 1127).

I.Dünya Savaşının başlarından itibaren Irak'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi ve 1926 Musul Meselesi görüşmeleri sonucunda ise Musul ve Kerkük'ün Irak'a bırakılmasıyla Musul ve Kerkük vilayetleri, Irak'ın tümüyle birlikte İngiliz sömürgesi durumuna girmişti. İngilizler I.Dünya Savaşının başlamasıyla 1 Kasım 1914'te Irak'ı işgale başlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Mütarekesi'ni imzalamasından sonra; İngilizler Mütareke şartlarına aykırı olarak Musul'u işgal etmişlerdir.

10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması'nı kabul etmeyen Anadolu Türk'ü, düşmana karşı Milli Mücadele'ye girişmiş, İngiliz işgali altındaki Musul ve Kerkük şehirlerini de Misak-ı Milli sınırları içerisine dâhil etmişti. Lozan konferansında bir sonuca bağlanamayan "Musul Meselesi"ni, İngiltere'nin Milletler Cemiyetine getirmesi ile Musul Vilayeti'nin, Aralık 1925 yılında Irak'a bırakılmasını sağlamıştır.

Bu tarihten itibaren de "Musul Meselesi" Türkiye için Türkiye'nin içinde bulunduğu şartlar gereği kapanmış görünüyor, ancak Türk milletinin kalbinde ve gönlünde yaşamış ve hala yaşamaktadır. Bu durumlar karşısında Irak Türkleri kaderleriyle baş başa bırakılmışlardır.

1920-1932 yılları arasında Irak'ın İngiliz mandası altında bulunduğu bu dönemde Irak Türkleri yoğun baskı ve zulüm dolu bir devre yaşamışlardır. 1930 yılında İngiliz-İrak

antlaşmasıyla manda yönetiminin sona ermesi ve Irak'ın 1932'de Milletler Cemiyeti'ne kabul edilmesi ve bağımsızlığına kavuşmasından sonra da, Irak Türkleri rahat yüzü görmemiş; üstelik üzerlerindeki baskının ve şiddetin dozu daha da artmıştır. 1920 geçici Irak Anayasası ile Irak halkının Arap, Türk ve diğer unsurlardan meydana geldiği kabul edilmişti. Irak Anayasasının 14.maddesinde Türklerin ana dilleri ile eğitim ve öğretim yapmaları ön görüldüğü halde buna müsaade edilmemiştir (Esin,1976, s. 1129; Çay,1987, s. 31; Yakupoğlu, 1976, s. 19).

Buna mukabil diğer bazı azınlıklar daha az sayıda olmalarına rağmen, Hıristiyan ve Yahudi cemaatlerine dahi geniş haklar verilmiş, eğitim ve öğretimlerini kendi ana dilleri ile yapmalarına müsaade edilmiştir.

1932 yılında Irak'ın İstiklâlini alması ile birlikte 70 kadar Türk asıllı öğretmen Arap bölgelerine sürülmüşlerdir. Yine 1932 yılında tüm Türk bölgelerinde ve her dereceli okullarda Arap dili ile tedrisat yapılması kabul edildi. Böylece günümüze dek Irak Türk bölgelerinde tedrisat Arapça yapılmaya başlandı. Şimdi ise Türkçe, yalnız aile içinde konuşulmaktadır.

İngiltere'nin emri ile Türk düşmanlığı yapan Kral Birinci Faysal ve birkaç defa başbakanlık yapan Nuri Sait Paşa dönemlerinde ve 1933 yılında Türklere her türlü baskı yapılmıştır. Bu dönemlerde dahi Türklere bakanlık, genel müdürlük gibi makamlar verilmezdi. Türklerin harp okuluna girmeleri bir hayli problemli. Türklerin kurmaylığa yükselmeleri ise asla mümkün değildi. Türklerin yaşadıkları bölgelere Türk olmayan idareciler tayin edilirdi.

Kerkük ve Musul vilayetlerindeki petrol şirketlerine Ermeni, Asuri ve diğer azınlıklar yerleştirilirken Türkler bu tür müesseselerde işçi dahi olamıyorlardı.

İngiliz siyasi oyunları ile Türklere ayrılan ve Türk düşmanı olan parayla tutulmuş birçok Kürt gençleri, Irak devletinin hesabına Londra'ya gönderilerek İngiltere'de bu gençlere Türk düşmanlığı aşılanıyordu.

Bunlar İngiltere dönüşlerinde Irak Hükümeti tarafından Türk şehirlerinde Türklerin başına idareci olarak atanıyorlardı.

Kerkük'te çıkan petrol, kelimenin tam manasıyla bir felaket vesilesi olmuştur. Tüm bu baskı ve sindirilme politikalarının Irak Türklüğünü yok edemediği 1937 tarihinde yapılan Sadabat Paktı'yla ortaya çıkmıştır. Temmuz 1937 tarihinde Sadabat Paktı imzalanacaktı. İmza için Türk heyetinin Kerkük'ten geçeceği haberi yıldırım hızıyla bütün kent ve köylere yayıldı.

Mondros Mütarekesinden sonra hiçbir Türk heyetinin gelmediği Kerkük şehrinde büyük bir heyecan yaşanıyor. Nihayet 27 Haziran 1937 tarihinde Tefik Rüştü Aras ve Celal Bayar'ın da bulunduğu heyet Türk şehri Kerkük'e geldiğinde, dükkânlar kapandı, alışveriş durdu, genç ihtiyar herkes sokaklara döküldü. Irak hükümeti şaşkınlık içerisinde halkı dağıtmak için çareler aramakta ve atlı polisler toplananları dağıtmaya hazırlanırken, Kerküklülerin Türklüğe bağlılığını gören heyet üyelerinin gözleri yaşarmıştı. Türk heyetine karşı derin sevgilerinden dolayı Kerkük'teki İstasyon Otel'i'nin etrafında sabahlayan kişilerden birçoğu tutuklanmış ve işkence görmüşlerdir.

Türk ordusunun Irak topraklarından çekilmesiyle Irak Türklerine karşı işkence ve zulüm yapılmış ve hala da yapılmaya devam edilmektedir (Demirci, 1990, s. 50-51; Yakupoğlu, 1976, s. 19-20).

Türk heyetiyle beraber Kerkük'e gelen ve Türk heyetine karşı, Kerkük Türklerinin sevgi ve kardeşlik tezahüratını gören Nuri Sait Paşa, Bağdat'a dönüşünde verdiği raporda, geçmişten ibret alarak tarihte Abbasilerin Türklerin nüfuzu altına girdiği gibi; yeniden Türklerin Irak'ı ele geçirebileceklerinden hayıflanarak, dolayısıyla Irak Türklerinin her zaman ve her şartta baskı altında tutulmaları gerektiğini açıklamıştır (Demirci, 1990, s. 52).

Bu tarihten sonra, Irak'a giden hiçbir Türk heyeti, yetmişli yılların ortasına dek Kerkük'e sokulmamıştır. Bu arada yüzlerce Türk Kerkük'ten Irak'ın güneyine sürülmüş ve Türk gazetelerinin Irak'a sokulması yasaklanmıştır (Demirci, 1990, s. 55; Beyatlı, 1990, s. 8).

II.Dünya savaşının sıkıntıları sebebiyle savaşı sakın geçiren Irak Türkleri, savaştan sonra yine yeni bir katliamla karşılaştılar. 1946 yılında Gavur Bağı mevkiinde "Kerküklü İşçiler", Polis Müfrezeleri tarafından yayılım ateşine tutulmuşlardır. Bu katliamın neden yapıldığı hala bilinmemektedir. Aslında Türk düşmanlığını devlet politikası haline getiren Irak devleti ve Iraklılar için sebebin ne olup olmadığı önemli değildir (Demirci, 1990, s. 55; Beyatlı, 1990, s. 8). Iraklılar için önemli olan mesele, her dönemde Türklere karşı yapılan zulmün ve işkencenin devam etmesidir. Kendi ana dilleriyle eğitim-öğretim yapamayan Türkler, 1945 yılından sonra kendi aralarında, gizli olarak evlerde okuma yazma seferberliği başlatmışlardır (Demirci, 1990, s. 51-63).

Bağdat Paktının imzalanacağı duyulunca, buna en çok sevinen Irak Türkleri olmuştur. 1954 yılında Tevfik İleri Bey'in başkanlığında bir Türk heyeti Bağdat'ı ziyaret etmişti. Program gereği heyet Kerkük'e de uğrayacaktı.

Tanınmış Türk aydınları bir gün önceden tezahürat yapmamaları hususunda emniyet tarafından uyarıldılar. Fakat Türk heyeti Kerkük'e vardığında büyük bir tezahüratla karşılandılar. Ertesi gün heyet Kerkük Lisesini ziyaret etti. Ancak Irak'ın bu durumda güçlü olan Türkiye'ye ihtiyacı olduğundan, o an için Kerkük Türklerine yapacağı işkence ve zulmü ertelemiştir.

24 Şubat 1955 tarihinde Bağdat Paktını imza etmek için, Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Irak'ta bulunuyordu. Menderes, Kerkük'ü de ziyaret etmek istemiş ancak Kerkük'ün Kürt olan valisi Reşit Necip tarafından büyük tedbirler alınmıştır. Kerkük Türklerinin sevgi gösterileri polis güçleri tarafından dağıtıldıktan sonra onun bazı yerleri görmesine müsaade edilmemiştir. Bu durum o zaman Menderesi de çok üzmüş ancak ne hikmetse Menderes de diğer Türk devlet adamları gibi Türkiye'ye döndükten sonra bu hadiseyi unutmuştur.

Bağdat Paktı'nın imzalanmasından sonra Türklerden ayrılan Kürtler, büyük bir serbestlik ile komünist parti etrafında teşkilatlanmışlardır. Kürtlerin, Kerkük Türklerine karşı şımarmaları da bu anlaşmadan sonra başlamıştır.

Bağdat Paktının imzalanmasından sonra, Türklere karşı yapılan baskılar daha da artmış, İngiliz siyasi oyunları ile Türklerden ayrılan ve Türkleri ezeli ve ebedi düşmanmış gibi gören Kürtler bu arada büyük serbestlik içinde, Komünist parti etrafında teşkilatlanmışlardır. Hiç şüphesiz Kürtlerin Kerkük Türklerine karşı şımarıldığı dönem Bağdat Paktı zamanında başlamıştır. Buna sebep olanlar, o zaman da yine Amerikalılar, İngilizler ve bazı Batı ülkeleridir. Bu ülkeler Kürtlere karşı olan himaye kar tutumları ve 1958 ihtilali ile birlikte Irak'ta, Kerkük Türklerine karşı çeşitli katliamlar ve gizli baskılar yapmışlardır.

Musul meselesinin hallinden sonra imzalanan 1926 tarihli Türk-İrak-İngiliz antlaşmasından sonra bugüne kadar yapılan antlaşmalarda Irak Türkünün adını dahi duymamak Türk olan Türk'ü gerçekten üzmemektedir.

Biz Türk milleti olarak tarih boyunca hiçbir milletin “diliyle, diniyle, milliyetiyle” oynamadık. Bunu zamanında dünyanın süper gücü durumunda olan Türk devletleri tarihte ispat etmişlerdir.

Bizim burada temennimiz Türk devlet adamlarının ve şimdiki idarecilerin hiç olmazsa Nuri Sait Paşa'nın sözlerinden ibret almaları ve bununla Irak Türklerinin buldukları yerlerde insanca yaşamaları için yardımcı olmalarıdır.

Türk-İrak münasebetlerini araştırmak için her şeyden önce Türk-Arap münasebetlerini incelemek gerekir. Çünkü Irak geleceğiyle, geçmişiyle, tarihiyle bu milletin bir parçasıdır. Burada biz eski tarihine etraflıca ve derinlemesine inmek niyetinde değiliz (Sabır, 1955, s. 1-16; Naimi, 1985, s. 38). Selçuklular döneminden itibaren, Atabeylikler, Karakoyunlular, Akkoyunlular ve Osmanlılar olmak üzere Irak, uzun yıllar Türk idaresi altında kalmış bir ülkedir. Türk coğrafyasının İngilizler ve Fransızlar arasında çizilip hudutların tanzim edilişi münasebetiyle Irak, ortaya çıkan suni devletlerden biridir. Bu sunilik coğrafya, tabiat, iklim, insan ve kültür bakımından, farklı yapıları bir araya toplaması ve bütünlük arz etmekten uzak oluşu ile açıkça göze çarpar.

Arap memleketleri Osmanlı Devleti'nin idaresi altında iken, Araplar Osmanlıların son dönemlerinde Osmanlı idaresinden kurtulmak amacıyla çok sayıda müşterek Arap-Türk dernekleri kurmuşlardır.

Bu derneklerden İttihat ve Terakki cemiyeti Arapların istiklallerine yönelmelerine önemli katkılarda bulunmuş ancak daha sonra bunu inkâr etmiştir (Harputlu, 1979, s. 10-11; Desuki, 1976, s. 135-165; Lewis, 1961, s. 211-212; Fellahi, 1858, s. 6-10). Bu hususta milliyetçilik ateşinin alevlenmesinde dönme Yahudilerin çalışmalarının büyük katkıları olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Irak toprakları İngilizler tarafından işgal edildi. Ancak İngiltere hükümeti ülkede uygulayacağı politikaya uzun bir süre yön veremedi. Daha önce Lozan'da imza edilen 24 Temmuz 1923 tarihli antlaşmanın Türkiye-İrak arasındaki sınırın belirlenmesi ile ilgili hükümlerini göz önünde tutarak, Irak'ı bağımsız bir devlet ve onunla İngiltere arasında yapılmış 10 Ekim 1922 ve 13 Ocak 1926 tarihli anlaşmalara dayanarak Türk-İrak münasebetleri başlamıştır (Naimi, 1975, s. 91-92; Kamil, 1958, s. 263-266; Davud, 1982, s. 62-63). Türk-Arap ilişkilerindeki soğukluk, Arap ülkeleri istiklallerine kavuştuktan sonra da bir süre devam etmiştir. Bu duruma tek başına Türkler sebep olmamış, Osmanlı tarih araştırmacılarına göre, Batı kültürünün Arap kültürüne yön vermesi de ilişkilerin aksamasına sebep olmuştur (Davud, 1982, s. 63-34; Ubeydi, 1985, s. 4-6).

Türk-Arap münasebetlerini üç döneme ayırabiliriz.

1. 1923'ten 1945'e kadar uzanır.
2. 1945'ten 1970'e kadar uzanır.
3. 1970'ten günümüze kadar uzanır.

Birinci Dönem (1923-1945): Devletin varlığı ve milli manada olan laik düşüncesini ilgilendiren bazı yanlış anlamalar Türk-Arap münasebetlerinde sıkıntılara sebep olmuştur (Şakmak, 1982, s. 102-103). Bu dönem iki taraf arasında meydana gelen bazı problemlere sahne olmuştur. Bunlardan biri Hudut problemi, diğeri ise Musul ve İskenderun meseleleridir. Ancak bunların bir kısmı halledilmiştir (Valikiotis, 1971, s. 53-54; Karpat, 1975, s. 112). Musul Irak'a iade edilirken, İskenderun Sancağı ise Türk ordusunun denetiminde halk oylaması yapıldıktan sonra 1939 Haziran'ında Fransızlar bu sancağın Türkiye'ye bırakılmasını istemese de bırakmak zorunda kalmışlardır. Şimdiye kadar halledilmeyen Suriye, Irak ve Türkiye arasındaki su meseleleri Asi Irmağı, Suriye ile Dicle ve Fırat nehirleri meseleleri Irak ile hala tam manası ile halledilememiştir. Bu problemler hala iki ülke arasında gelişen münasebetlerin aksamasına sebep olmaktadır. Hatta meseleye daha geniş bir bölgesel boyut kazandırılmak istendiği görülmektedir.

İkinci dönem ise 1945-1970 yılları arasını kapsar. Türk dış politikası bu dönemde Arap ülkelerinin dikkati nazarını üzerine çekti. Türkiye'de 1946 yılında çok partili sisteme geçilmesinin akabinde Demokrat Partinin iktidara gelmesi Türk-Arap ilişkilerine daha geniş bir faaliyet zemini hazırlamıştır (Karaosmanoğlu, 1983, s. 163; Hüseyin, 1977, s. 78).

Yeni kurulan Demokrat Parti, bir taraftan Türkiye'nin hemen yanı başındaki Sovyetler Birliği'nin, stratejik durumuna karşı Batı yanlısı tutumunda istikrarı muhafaza etmiş diğer taraftan Arap ve İslam ülkeleri ile dini, akademik ve kültürel alanlarını kapsayan gelişmelerin oluşumunu sağlamak amacıyla Arap ülkelerine çağrıda bulunmuştur. Böylece ikili antlaşmalar için bir zemin hazırlamış oldu (Rıfat, 1959, s. 347; Mustafa, 1981, s. 109).

Filistin davasında Batılı ülkelerin yoğun telkinde bulunmalarına rağmen İsrail'in Sovyetler Birliği için bir üs olmasından endişe duyan Türkiye Amerika Birleşik Devletleri'nin de Filistin'in parçalanması projesine taraftar olduğunu bildiği halde, 20 Kasım 1947 yılında Türkiye sesini Arapların lehine korkmadan duyurmuştur (Saffet, 1982, s. 86-93; Vehab, 1971, s. 16-26; Parkes, 1964, s. 168; Robison, 1963, s. 212).

Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere kurucu üye olarak kabul edilmesi Türk Arap ilişkilerinde yeni ufukların doğmasına sebep olmuştur (Naimi, 1985, s. 44; Durze, 1960, s. 221).

2.Kerkük Türkleri

Türkler Irak topraklarına ilk olarak Emevi Devletinin Tuf'e valisi Haccac bin Yusuf zamanında (MS.694) daha sonra Abbasiler döneminde (754-775) gelmişlerdir. Türk göçünün esasını teşkil eden göç ise Selçuklularla birlikte 1055 yılında gerçekleşmiştir. Bunun dışında Osmanlı Devleti'yle birlikte olmuş ve 1000 yılı aşkın bir zamandan beri yörede hayatlarını idame ettirmektedirler.

Anadolu'nun devamı sayılan bu yöremiz, demek ki Anadolu Türkleşmeden önce Türkleşmiş ve Türk vatani haline gelmiştir.

Eski Bağdat, Musul ve Basra vilayetlerinden oluşan bugünkü Irak devleti içerisinde Türkler varlıklarını korumuşlardır.

Telafer, Semamiyem, Mahallebiye, Kaziye, Eski Musul ve civarı Erbil, Altun Köprü, Kerkük, Taze Hurmatu, Beşir, Tavuk, Tuz, Amirli, Yenice, Karatepe, Kifri Karahan, Kızlarabat, Hanikin, Mansuriye, Mendelli, Bedre ve adını zikretmediğimiz daha birçok köy ve kasabalarda 4 milyonun üzerinde nüfusuyla sahipsiz Türk topluluğu hayatını devam ettirmektedir. 5 Haziran

1926 tarihinde İngiltere, Türkiye ve Irak tarafından imzalanan Ankara Antlaşmasıyla Kerkük Türkleri 1921 yılında İngilizler tarafından umursanmayan Türkler her dönem çeşitli ve yoğun baskılar altında adeta ezilmeye terk edilmişlerdir. Irak'ta Türklerin dışında yaşayan herkes hemen hemen silahlıdır.

Silahlı olmasalar dahi Irak'ın başına geçen idareciler tarafından korunmaktadırlar. Bu zamana kadar Irak'ın başında bulunan idarecilerin hepsi de diğer etnik grupları Türklerin üzerine devamlı kışkırtmışlar ve istedikleri zulmü ve işkenceyi katliamı yapmış ve yaptırmışlardır (Sabır, 1955, s. 1-80).

Saddam Hüseyin, Irak'ın bir numaralı adamı olduktan sonra, Iraklı Türkmenlere çok büyük zulüm ve soykırım icra etmiş ve bizatihi icra ettirmiştir. Lozan'da unutulmuş, kimsesiz bırakılan ve Lozan'dan sonra hatırlatılmayan 4 milyonun üzerinde olan Türkmen kardeşlerimizin şuan da bile hatırlanmışına inanmıyorum, çünkü hatırlanmış değildir. Eğer hatırlanmış olsalardı beş anlaşmalı caninin aralarına bırakılmazlardı.

Hıristiyan Batı âlemi, Türkiye'nin dış Türklere özellikle Iraklı Türkmenlere, Batı Trakyalı ve Kıbrıslı Türklere ilgi göstermesine kesinlikle karşıdılar. Çünkü Türkiye'yi bir hayli borçlandırmışlar ve borç ödemek için, borç almak mecburiyetinde bırakmışlardır. Saddam'ın Iraklı Türklere yaptıkları kısaca şöyleydi; Kerkük'ün yanı başında asırlarca Türk yerleşim merkezi olan "Tisin" kasabasındaki klasik Türk evlerinin ve çeşitli yörelerdeki Türk yerleşim merkezlerinin yıkılmasına karar alınmıştır.

Saddam bu ihaleleri, Batı Trakya'da ve Yunanistan'da tarihi Türk eserlerini yıkmakta tecrübeli olan Yunanlı dostlarına vermişlerdir. Yıkılan binlerce ev ile birlikte, Kerkük'ün Türk mimarisinin orijinal örneği olan Muhammed camiyi, köprüleri ve diğer tarihi eserler Saddam tarafından yıktırılmıştır.

Saddam bununla tatmin olmayarak 20 Ekim 1981 tarihli ve 1391 sayılı karar ile Kut'ul Amara vilayetinde 20 bin ev inşasına girişmiş ve Kerkük'teki Türk asıllı aileleri buraya sürgün etmek için evler yaptırmıştı. Ancak Irak-İran savaşı sebebiyle Basra'dan göç eden Araplar zaruret sebebiyle buraya yerleştirilmiştir.

Saddam, Iraklı Türklerin açık yerlerde Türkçe konuşmasını ve camilerde vaazların Türkçe olmasını yasaklamıştır. Çeşitli camilerin vaaz ve imamları Türkçe vaaz vermelerinden dolayı öldürülmüşlerdir. Bunun yanında Tavuk nahiyesinde okuyan gençleri toplayarak toplu katliama tabi tutmuşlardır (Ahmet El-Naimi, 1985, s. 1-50; Harputlu, 1979, s. 1-11; Muhammed Rifat, 1959, s. 1-347).

Bu cinayeti protesto edenler ise çeşitli işkencelere uğratılmışlardır. 1948 yılında Arap İsrail savaşında büyük bir kahramanlık örneği veren Abdullah Abdurrahman, Türk olduğundan dolayı mahkeme önüne çıkarılmadan idam edilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı ödülü kazanan Doç. Dr. Necdet Koçak ve birçok Türk idam ettirilmiştir. 1980 Irak-İran savaşından önce İsrail ve Türkiye adına casusluk suçlamalarıyla yine birçok Türk aydını idam edildi. 1980'den sonra da İran'a casusluk yaptıkları gerekçesiyle idam edilen birçok Türk olmuştur. Irak Türklerinin kültürlerine, milli varlıklarına, gelenek ve göreneklerine, temel hak ve hürriyetlerine karşı yapılan baskı ve saldırılar bu anlatılanlardan ibaret değildir. Oysa Irak Türkleri hiçbir zaman Irak devletini yıkmaya çalışmamışlardır. Saddam Hüseyin ve Irak Arapları

kendilerini koruyanları değil kendilerine düşmanlık besleyenleri korumuş ve Türk'ün gayrısı etnik grupları himaye etmişlerdir (Hasib Arif, 1985, s. 1-6; Avni Abdurrahman, 1981, s. 1-50).

Selçuklulardan önce perişan olan bölge insanı, Selçuklular o bölgelere hâkim olduktan sonra rahat ve huzura kavuşmuşlardı. Osmanlı döneminde de rahat ve huzur içindeydiler.

Arapların rahat ve huzuru için Anadolu insanı bölgede sükuneti sağlamış ve çeşitli meşakatlere katlanmıştır.

Bölgede hiçbir menfaati olmayan Türkler Arapları refah ve huzur içinde yaşatmayı hizmet saymışlardır. Türkiye'nin Batı'nın baskısını bir tarafa itip Iraklı Türklere sahip çıkması şarttır. Irak'ta kaldığım yıllarda anladığıma göre Saddam ve Irak Arapları Türkleri sadece ve sadece "Türk" oldukları için katletmiş ve katletmektedirler.

Irak'taki 1500 yıllık vatanlarında insanca yaşamaları için bu kadar işkence ve zulme tahammül etmeleri Türkiye'yi ve Türk insanını düşünmeye sevk etmelidir. İnsan haklarının savunucusu kesilen milletler ve özellikle Avrupalılar ve Türkiye'de dâhil olmak üzere dünya ülkeleri, insanca yaşama hakkı ellerinden alınan bu topluluğun ıstırabını neden duymak istemiyorlar? Çünkü bunlar Müslüman Türklerdir ve İslamiyet'e bin yıl hizmet edenlerin nesillerindedirler.

Irak Türkleri, Ortadoğu'yu Hıristiyan Haçlı ordularından koruyan Selçuklu ve Osmanlı'nın evlatlarıdır. İngilizler, Fransızlar ve Hıristiyan âlemi batı, Türklerden intikam almak için adeta Türklere karşı Saddam'la bir olmuşlardır

4. Sonuç

Dördüncü Murad'ın 1638 yılında Bağdat'ı yeniden geri almasıyla ve Kasr-ı Şirin antlaşması ile Osmanlı-İran kesin sınırı çizilmiş ve böylece de şimdiki Irak Türklerinin yoğun olduğu Musul-Kerkük bölgesi de dâhil olmak üzere Irak, I.Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. Anadolu Türkleşmeden önce bir Türk vatanı haline gelen şimdiki Irak'a ayrıca Kanuni ve Dördüncü Murad zamanında da Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirilen çok sayıda Türk çeşitli yerleşim merkezlerinde iskân edilmiştir. Türk ordusunun Irak topraklarından çekilmesiyle Irak Türklerine karşı işkence ve zulüm yapılmış ve hala zaman zaman yapılmaya devam edilmektedir. Irak Türklerinin aleyhinde rapor sunan Nuri Sait Paşa, Irak Türklerinin her zaman ve her yerde baskı altında tutulmalarının gereğini açıklamıştır. Bu bir Irak politikasıdır. Tüm okuyucularımıza başarılar temenni ederim.

Kaynaklar

- Avni, A. M. (1981). 1923-1958 *Türk-İrak münasebetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyalist Milli Yüksek Araştırmalar Enstitüsü, Bağdat.
- Beyatlı, A. (1990). Irak tarihine kısa bir bakış. *Irak Türkleri Kültür ve Sanat Bülteni*, 2.
- Çay, A. (1987). Irak Türkleri. *Fuzuli Sayı*, 3.
- Demirci, N. (1990). *Dünden bugüne Kerkük*. Kerkük'ün Siyasi Tarihi: İstanbul.
- Duruze, M. İ. (1960). *Çeşitli marhaleleri ile Filistin meselesi*. Mısır Kütüphanesi: Beyrut
- El Davud, M. A. (1982). *Türk Arap İlişkileri ve Ona Müessir Amiller*, Mecellet'ü el Mustakbel, El Arabi.
- El Desuki, M. K. (1976). *Uluslararası politika ve Filistin*. Kahire Kültür ve Basımevi: Kahire.

- El Fellahi, A. E. M. (1858). *1908'den 1925'e kadar Musul'da milliyetçilerin mücadeleleri*. Şefik Matbaası: Bağdat.
- El Naimi, A. N. (1975). *İkinci dünya savaşından sonra Türk dış politikası*. Hürriyet Basımevi: Bağdat.
- El Naimi, A. N. (1975). *Türk-İrak münasebetleri*. Bağdat.
- Esin, N. (1976). *İrak Türkleri, Türk dünyası el kitabı*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: Ankara.
- Fazıl, H. (1977). *Musul Meselesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bağdat Üniversitesi, Bağdat.
- Harputlu, E. M. K. (1979). *Türk-Mısır İlişkileri (1952-1971)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kahire Üniversitesi İktisadi ve Siyasi Bilimler Fakültesi, Kahire.
- James, P. (1964). *A history of the Jewish people*. London.
- Kamil, M. (1958). *El Düvel-El Arabia-El Kübra*. Maarif Basımevi, Mısır.
- Karaosmanoğlu, A. (1983). *Turkey's security and the Middle East foreign affairs*. Fall.
- Karpat, K. (1975). *Turkey's Foreign Policy in Transtion*.
- Lewis, B. (1961). The emergence of modern Turkey royal instutice os international afforis, UK.
- Longringg, S. (1970). *The Middle East, A Socioal Geography*. Chiago.
- Nacide, F. S. (1982). Türkiye'nin Filistin Davasına Karşı Tutumu. *Mecellet'ü El Müstakbel El Arabi*, 45.
- Rıfat, M. (1959). *Tarih El Bahir-El Ebyaz- El Mutavassıt ve Tayyarat'i El Siyasiyye*. Maarif Basım Evi: Kahire.
- Richard, R. (1964). *The First Turkish Republic*, Harvard Üniversitesi: U.S.A.
- Sabır, Ş. (1955). *Türkiye-İrak Arasındaki Boşluğun Tarihi*. El Marifi Basımevi: Bağdat.
- Şakmak, S. (1982). Mecelle-tü. *El Müstakbel El Arabi*, 45.
- Valitikios, P.J. (1971). *Conlic in the Middle East*. The aldine Press Leteh Worh: Horst.
- Yakupoglu, E. (1976). *İrak Türkleri*. Boğaziçi Basım Yayın Evi: İstanbul.